



توجه به متن حدیث به رغم مشاهده سند؛ رویکرد تفسیری آیت‌الله معرفت

آیت‌الله معرفت در مواجهه با روایات تفسیری مینا را بر شواهد وصولیه می‌گذارند؛ با این توضیح که صرف ضعف سند موجب نمی‌شود که بگوییم روایت معتبر نیست و نمی‌توانیم آن را جزء روایات تفسیری به حساب آوریم، بلکه از نظر ایشان، متن حدیث و محتوای حدیث اهمیت زیادی دارد.

سید محمدحسن آیت تصریح کرد:

توجه به متن حدیث به رغم مشاهده سند؛ رویکرد تفسیری آیت‌الله معرفت

آیت‌الله معرفت در مواجهه با روایات تفسیری مینا را بر شواهد وصولیه می‌گذارند؛ با این توضیح که صرف ضعف سند موجب نمی‌شود که بگوییم روایت معتبر نیست و نمی‌توانیم آن را جزء روایات تفسیری به حساب آوریم، بلکه از نظر ایشان، متن حدیث و محتوای حدیث اهمیت زیادی دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمدحسن آیت، مدرس حوزه علمیه قم در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) به بررسی وجوه مختلف «؛ تفسیر جامع اثری «؛ اثر آیت‌الله معرفت پرداخت.

آیت گفت: یکی از جدیدترین تفاسیری که در عالم تشیع به ثبت رسیده، «؛ تفسیر جامع اثری «؛ است که تالیف «؛ آیت‌الله محمدهادی معرفت «؛ است. این کتاب احتمالاً در 40 جلد به چاپ می‌رسد و تا به حال به طور کامل به چاپ نرسیده است، البته حدود شش جلد آن به چاپ رسیده است که تا آخر سوره بقره را شامل می‌شود.

توجه به علوم قرآنی در مقدمه تفسیر

وی ادامه داد: قسمت مفصلی از جلد اول این تفسیر به مباحث علوم قرآنی اختصاص دارد و این يك رسم در بین علما است که وقتی می‌خواهند تفسیری را تالیف کنند، در ابتدا به مباحثی در رابطه با علوم قرآن می‌پردازند. آیت‌الله معرفت هم با توجه به تسلطی که بر مباحث علوم قرآنی داشتند و یکی از آثار نفیس ایشان کتاب «؛ التمهید فی علوم القرآن «؛ است، از این قاعده مستثنی نیستند؛ لذا چکیده‌ای از مباحث علوم قرآن که در کتاب‌های دیگر به آن پرداخته بودند و سال‌ها تدریس می‌کردند و مبانی که در آن کتاب‌ها بیان شده است را در این مقدمه بیان کرده‌اند.

این مدرس حوزه افزود: از اسامی قرآن که این نام‌ها توقیفی هست یا نه، اعجاز قرآن، عدم تحریف قرآن، بحث ناسخ و منسوخ، ظاهر و باطن، تاویل قرآن البته این مباحث قبلاً هم بود ولی مباحثی نظیر زبان قرآن یا مباحثی مثل سیاق در قرآن یا اسلوب قرآن یا تاریخچه تفسیر روایی مباحث جدیدی است که در قرن اخیر بیشتر به آن مباحث پرداخته شده است و آیت‌الله معرفت هم در مقدمه مفصلی که برای تفسیرشان نوشته‌اند، به این موضوعات پرداخته‌اند.

وی ادامه داد: بحث حجیت ظواهر تفسیر به رای و پاسخ بعضی از شبهات و بحث مفصلی در رابطه با حجیت روایات تفسیری از دیگر موضوعات این کتاب است، زیرا در رابطه با اساس تفسیر روایی دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد که آیا اصلاً روایت تفسیری جایز هست یا جایز نیست و این برمی‌گردد به آن نظریه‌ای که احادیث را چقدر معتبر می‌دانند. اگر روایت معتبر و قطعی باشد که از ناحیه پیغمبر (ص) یا ائمه (ع) است که این بهترین نوع تفسیر قرآن است و شکی در آن نیست که شاید همه حرف‌های تفسیر قرآن به قرآن همین است.

سید محمدحسن آیت:

چکیده‌ای از مباحث علوم قرآن که در کتاب‌های دیگر آیت‌الله معرفت موجود بود و سال‌ها تدریس می‌کردند و مبانی که در آن کتاب‌ها بیان شده است را در این مقدمه بیان کرده‌اند

آیت با اشاره به دیدگاه علامه طباطبایی در این خصوص، اظهار کرد: علامه طباطبایی می‌فرماید که اگر مصدر از روایات معصومین(ع) باشد و ما بدانیم روایت ائمه(ع) است، تفسیر روایی بهترین روشی است که می‌شود معتبر شمرد، ولی اگر تفسیر با توجه به روایات غیرمعصومین باشد که نتوانیم به آن اعتنا و اعتبار کنیم، در این بحث علما به دو بخش تقسیم می‌شوند؛ بعضی شدیداً سندی هستند و شاید بتوانیم از علمایی که بیشتر توجه آنان به سند باشد، از 171#&؛ آیت‌الله خویی&؛ نام ببریم که بیشتر توجه ایشان به این است که سند معتبر باشد و شاید خود علامه طباطبایی هم همین‌طور باشند. اگر این‌طور باشد، خیلی از روایات، به علت ضعف سندی که دارند، از اتقان برخوردار نیستند و ما نمی‌توانیم بگوییم به عنوان تفسیر روایی است.

مبنای آیت الله معرفت در تفسیر

این محقق علوم قرآنی افزود: آیت‌الله معرفت در مواجهه با روایات تفسیری، مینا را بر شواهد وصولیه می‌گذارند، با این توضیح که صرف ضعف سند موجب نمی‌شود که بگوییم روایت معتبر نیست و نمی‌توانیم آن را جزء روایات تفسیری به حساب بیاوریم، بلکه متن حدیث و محتوای حدیث اهمیت زیادی دارد و اگر بتوانیم محتوای حدیث را با نص قرآن یا روایات متواتر یا ادله عقلی قطعی مورد اعتنا قرار دهیم، این روایت هم معتبر می‌شود و این‌طور نیست که بگوییم چون سند روایت ضعیف است، پس این روایت قطعاً مردود است.

وی ادامه داد: 171#&؛ علامه طباطبایی&؛ هم در عمل همین کار را انجام می‌دهد؛ یعنی خود علامه طباطبایی هم وقتی می‌خواهد به روایات استناد بکند، از راه ادله دیگر مطلب را به اثبات می‌رساند و بعد به عنوان تایید، روایاتی را که يك مقدار شاید از نظر سند ضعیف هستند، در تایید استدلال عقلی یا استدلال قرآنی که از آیات قرآن در رابطه با تفسیر يك آیه برداشت کرده است، می‌آورد؛ چه بسا خود علامه هم مطلبی را از این روایت استفاده کرده است، ولی چون روایت از نظر سند ضعیف داشته است، برای جبران ضعف سند از خود آیات قرآن برای اثبات مفاد آن حدیث استفاده کرده است.

وی افزود: البته دلایل دیگری را هم نظر قرار می‌دهند، نظیر وجود اسرائیلیات در تفسیر قرآن که در تفسیر 171#&؛ آیت‌الله معرفت&؛ هم این نکته مورد نظر بوده است. باتوجه به این‌که خود ایشان در بحث‌های علوم قرآنی نسبت به مباحث اسرائیلیات توجه خاصی داشته است یا اصلاً از این روایات استفاده نشده است، یا اگر جایی از این روایات استفاده شده، آن روایاتی بوده است که به دلیل وجود اسناد دیگری قابل استناد و اعتنا بوده است که این خود مساله مهمی است.

آیت گفت: البته تفسیر آیت‌الله معرفت هنوز به طور کامل چاپ نشده تا بتوانیم با اشراف کامل همه مباحث این کتاب را ببینیم و بتوانیم بگوییم که این تفسیر در مجموع چه شکلی است، ولی یکی از نکات مهم این است که آیت‌الله معرفت به تفسیر اثری پرداخته‌اند و حتی اسم کتاب را 171#&؛ التفسیر الجامع الاثری&؛ گذاشتند و شاید ایشان اگر می‌خواستند يك تفسیر اجتهادی، تفسیر عرفانی، تفسیر ادبی یا حتی تفسیری اجتماعی بنویسند و عامه مردم بتوانند از آن استفاده کنند، اما برآیند کلی تحصیلات چندین ساله و تلاش‌های چندین ساله و ذوق ایشان به اینجا رسید که جای يك تفسیر اثری خالی است و حق هم همین است.